

Neapmaldīties sarežģītos formulējumos

"Latvija - bez bērnamiem!" - tā, īsi formulētu, sabiedrība šobrīd pazīst ar Eiropas Savienības atbalstu valstī īstenoto deinstitutionalizācijas projektu, kurš rosina atteikties no ilgstošas aprūpes institūcijām, kas masveidā sarādās pēckara gados. Tomēr vajadzīgs pamatīgs izskaidrojošais darbs, lai cilvēki saprastu, ka šī iecere nav vis tikai kaut ko graužoša, bet arī veidojoša, aicinot pašvaldības sarūpēt mājīgas un vismaz ģimenes atmosfēru imitējošas vietas dzīves pabērniem, atstājot audzūģimeņu tīklu un domājot par iespēju sniegt atbalstu arī pieaugušajiem grūtdieniem. Tāpēc atliek tikai cerēt, ka aiz sarežģītajiem projekta uzdevumu formulējumiem nepazudīs bērns, kam neapšaubāmi ģimene ir vislabākā un drošākā vieta pasaulē.

Redaktore Anda Pūce

Reģionālo laikrakstu pielikums Nr.7

Kurzeme Vēstis Auseklis Talsu Vēstis STARS Kurzemnieks Zemgale Saldus Zeme Druva Liesma

Katram bērnam pa ģimenei, kur augt

"Mans mērķis ir panākt, lai jau pavisam tuvā nākotnē ikviens bērns Latvijā var justies droši un viņam ir sava ģimenes māju sajūta." Ar šo labklājības ministra Jāņa Reira teikumu pirms neilga laika tika sagaidīts ikviens ministrijas mājaslapas apmeklētājs. Valsts kā atslēgu uz šo mērķi ir izvēlējusies Labklājības ministrijas kopā ar Latvijas plānošanas reģioniem un pašvaldībām īstenoto deinstitutionalizācijas projektu, kurā ar ES fondu finansējuma atbalstu radīs plašu pakalpojumu klāstu, lai bērni, kas šobrīd dzīvo sociālās aprūpes centros, varētu augt ģimeniskā vidē.

Mainīs ierasto kārtību

Deinstitutionalizācijas (DI) pamatideja balstās ANO Bērnu tiesību konvencijā. Latvijā šis jautājums aktualizējās 2012. gadā, kad sākās aktīvs darbs pie Latvijas Nacionālā plāna 2014.-2020. gadam un darbības programmas "Izaugsme un nodarbinātība" izstrādes, nosakot konkrētus Latvijas attīstības mērķus tuvākajos gados. Tālāk jau Sociālo pakalpojumu attīstības pamatnostādnes detalizētāk iezīmē plānotās darbības DI jomā.

Pašlaik aktīvi tiek īstenoti DI projekti, ko līdzfinansē Eiropas Savienība - Eiropas Sociālais fonds un Eiropas Reģionālās attīstības fonds. Kopumā projektam pieejami līdzekļi 91 miljona eiro apmērā, un šis finansējums attiecas uz trim mērķa grupām - bērniem ārpusģimenes aprūpē, bērniem ar funkcionāliem traucējumiem, kuri dzīvo ģimenē, un pieaugušajiem ar garīga rakstura traucējumiem.

Labklājības ministrija (LM) uzrauga projekta ieviešanas gaitu, rada tam nepieciešamo normatīvo regulējumu, kā arī saskaņo projekta ieviešanu ar vispārējo valsts politiku sociālo pakalpojumu attīstības jomā. "Izpratne par to, ka bērnam nav piemērota dzīve institūcijā un ir nepiecieša-

Visas iesaistītās puses atzīst - nekas bērnam nav labāks, kā augt ģimenē. Reālajā dzīvē tomēr ir gadījumi, kad bērni nonāk institucionāli sociālā uzraudzībā. Šo situāciju uzlabot plānots ar deinstitutionalizācijas projektiem.

Foto - Agris Veckalniņš

UZZIŅAI

- 2016. gada beigās Latvijā bija 6957 bērni un bez vecāku gādības palikuši bērni. No šiem bērniem 4548 atradās aizbildņu ģimenēs, 1193 - audzūģimenes, savukārt 1216 bērni - ilgstošās sociālās aprūpes un sociālās rehabilitācijas institūcijās.
- Kopumā 2016. gada beigās Latvijā bija 3723 aizbildņi, 575 audzūģimenes un 182 adoptētāji no Latvijas, kuri vēlas adoptēt bērnu un gaida par viņu informāciju.
- 2016. gadā Latvijā tika adoptēti 127 bērni, uz ārvalstīm adoptēja 119 bērnus.
- 2016. gadā Latvijā bija 41 valsts, pašvaldības vai citas organizācijas bērnu aprūpes iestāde (bērnumams).

ma ģimene vai vismaz ģimeniskai vidēi pietuvināta vide, Latvijā ir nostiprinājies pēdējo 20 gadu laikā, kad arvien vairāk pašvaldību un nevalstisko organizāciju, kā arī audzūģimeņu kustība dod iespēju bērniem augt ģimenē. Ar Eiropas Savienības līdzfinansētā DI projekta atbalstu mūsdienīgu ārpusģimenes aprūpi bērniem varēs radīt arī tās pašvaldības, kurās tas līdz šim nav izdevies," skaidro LM Eiropas Savienības

struktūrfondu departamenta komunikācijas projekta vadītāja Inita Kabanova.

Vēsturiskais mantojums

To, ka deinstitutionalizācijas projekts nav ierēdņu iegriba, apstiprina pētījumi, kuros noskaidrots - bērnam ir nepieciešama ģimene, jo individuāla uzmanība, mīlestība un rūpes, nemainīgas pieķeršanās un uzticības perso-

nas - cilvēki, uz kuriem vienmēr var pajautes, - palīdz izaukt par nobriedušu personību. Vecāki radinieki rada drošības un piederības izjūtu un ar savu klātbūtni māca vajadzīgās prasmes un zināšanas, kas nepieciešamas, lai veiksmīgi dzīvotu sabiedrībā, izprastu un cienītu sevi un citus cilvēkus, organizētu savu ikdienu un veidotu attiecības.

Ja bērns, kas dažādu iemeslu dēļ palicis bez vecāku aprūpes, nonāk lielā bērnu ilgstošas aprūpes institūcijā jeb bērnumamā, viņš saņem aprūpi (pārtiku, pajumti, aprūpi un izglītību), bet zaudē tikai ģimeniskā vidē iegūstamu individuālu uzmanību un emocionālo piesaisti, kas nepieciešama pilnvērtīgai attīstībai, kā arī vairumā gadījumu - iespēju ikdienā pakāpeniski apgūt praktiskās dzīves iemaņas.

Lielas bērnu ilgstošas aprūpes institūcijas visā Eiropā tika

veidotas kara laikā, kad vienlaikus daudzi bērni palika bez vecākiem. Tomēr, saprotot institucionālās aprūpes postošo ietekmi uz bērna emocionālo un fizisko attīstību, vairumā Rietumeiropas valstu jau no pagājušā gadsimta 50. gadiem tika meklēti citi, bērniem daudz piemērotāki risinājumi, priekšroku dodot adoptīcijai, audzūģimenes un aizbildņiem vai mazām, ģimeniskai videi pietuvinātām aprūpes iestādēm.

Arī Latvijā audzūģimenes šobrīd ir tikai viena no ārpusģimenes aprūpes formām, un primāri bērniem tiek meklēti aizbildņi, kas 77% gadījumu ir bērnu radinieki (vecvecāki vai citi bērna radinieki), tādēļ audzūģimenes nonāk bērni, kuriem nevar atrast piemērotus aizbildņus radinieku vai bērnam pazīstamu personu vidū.

>>2.lpp

Egils Kazakevičs

Līdzīgi kā citas SOS mammas arī Inita Serma Valmieras SOS bērnu ciematā no sirds rūpējas par katru no saviem audzēbērniem.
Foto – Jānis Ligats

Valmieras SOS bērnu ciematā bioloģisko vecāku atstātie bērni ierasti dzīvo ilgi. No bērna kājas līdz pieaugušā briedumam. Seit veidojas viņu pasaules pamats.

“Svešā sievietē pienāca pie mums un teica, lai paņemam līdzi tikai pašu svarīgāko, jo dodamies ceļojumā uz ilgu laiku. Es paņēmu savu mīļāko lāci un

kabatā iebāzu cepumu. Vēlāk piebraucām pie tādas kā zaļganas ēkas, kur skraidīja daudz bērnu. Es saņēmos un jautāju: kad šis ceļojums beigsies? Viņa,

Ceļojums uz ilgu laiku

bišķu apdomājusies, man teica: kā kuram bērnam – dažam pēc mēneša, dažam pēc 18 gadiem,” – tā viena no Valmieras SOS ciematā dzīvojošām meitenēm atceras laiku pirms teju desmit gadiem, kad viņa kopā ar brāļiem tika izņemta no bioloģiskās ģimenes un aizvesta uz bērnunamu. Pēc kāda laika viņai svešajā zaļajā namā vairs nebija, vai viņa vēlas dzīvot jaunā ģimenē, nevis bērnu namā. Meitene piekritusi.

“Tā vecais sliktais ceļojums beidzās. Valmierā es satiku savu audzēmammu, un te ir labi,” sacīja vēl pilngadību nesasnēgušais bērns. Līdzīgi stāsti ir katram no pusaudžiem, jauniešiem, kuri dzīvo Valmieras SOS bērnu ciematā, kurā ir 12 ģimenes mājas. Katrā strādā SOS mamma, kādā arī tētis, auklīte un ir izmitināti četri pieci, pārsvārā vienas ģimenes bērni. Kopā viņu ir vairāk par 60.

“Arī mēs esam institūcija, bet ļoti tendēta uz ģimeniskās vides nodrošināšanu,” saka Valmieras SOS bērnu ciemata direktors Edijs Pētersons, piekrītot, ka institucionālajai aprūpei ir jāmainās.

“Institucionālā aprūpe joprojām ir pat Skandināvijas valstīs, un pasaulē darbojas vairāk nekā 500 SOS bērnu ciematu. Tas nozīmē, ka gluži bez šādām iestādēm neiziet, bet to saturs ir citāds. Saturam jāmainās arī pie

mums,” skaidro E. Pētersons. Latvijā SOS bērnu ciemati darbojas 20 gadus. Vispirms sāda iestāde tika izveidota Išlicē, vēlāk Valmierā. Augusta nogalē Valmieras ciemats atzīmēja 10 gadu darba jubileju.

“Varu teikt, ka SOS ciematos gan Valmierā, gan Išlicē nonāk dzīvu vecāku bērni. Pēc Otrā pasaules kara, kad ciematus pasaulē sāka organizēt, tie bija domāti bāreņiem. Dzīvu vecāku bērni dzīvo audzēģimenes, sociālās aprūpes centros, mūsu ciematos, un tā notiek ne tikai Latvijā. SOS darbojas 134 pasaules valstīs. Katrs, kurš šajā domā ieklausās, var tā filozofiski arī padomāt: kas notiek ar cilvēci, tās vērtībām,” saka Latvijas SOS ciematu asociācijas valdes priekšsēdētāja Ilze Paleja, kura regulāri ir kopā ar kolēģiem, SOS vecākiem, auklītēm, bērniem, lai komandā domātu, kā nodrošināt labāku rītdienu tiem, kuri jau mazotnē daudz pārdzīvojuši, bieži bijuši arī vardarbības upuri. Valmieras SOS ciemata bērni novērtē iespējas.

Jaunieši stāsta, ka izmanto iespēju vasarā strādāt, ka, turpinot izglītības profesionālajās skolās, SOS ciemata joprojām ir viņu mājas un drošības sajūta. Mazākie aizgūtnēm stāsta, ka gaida skolas sākumu, apmeklējot dažādas nodarbības, bet vasarā bijuši nometnēs.

“Bijām pie Burtnieku ezera,

fotografējam, laivojam. Bija iespēja pabūt Vācijā, tur bija interesanta nometne,” saka Milana, bet Oksana nesen atgrieziesies no Amerikas. Otrā reizi viņa apciemojusi viesģimeni.

“Kad šķīrāties, bija jāraud. Mēs turpināsim sazināties, sarakstīties. Viņi ir kristieši, tāpēc vēlas palīdzēt bērniem visā pasaulē,” stāsta Oksana.

Vai pārmaiņas deinstitutionalizācijas procesa laikā skars arī Valmieras SOS ciematu? Noteikti. Tā vadība uzskata, ka sabiedrībā plašāk jārunā par audzēģimēņu un tieši specializēto audzēģimēņu apmācību. Speciālisti zina, ka nav labi, ja vienam bērnam tik daudz dziļi sāpinātu bērnu. SOS ciematā cer, ka DI process sekmēsies tuvāko pāris gadu laikā, ka plašāk nozīmē un vērtību sabiedrībā iegūs audzēģimenes, aizbildņi, adoptētāji, ka tiešām katram bērnam būs iespēja uzaugt labā ģimenē.

“Es nezinu, vai tīsto mammu man saukt par mammu, vai tā maz drīkst? Brāļi viņu tikpat kā neatceras, mazākais nemaz. Mammai ir jābūt tam cilvēkam, kurš visu laiku ir klāt, kurš iet līdzīvu ceļu, ir blakus, un zini, ka uzklaustis. Mūsu audzēģimēņu tā dara,” sacīja meitene no stāsta sākuma, kura šo stāstu arī iedvesmoja.

Ilze Kalniņa

Četrdesmit trīs glābtas dzīvības

Nu jau astoņus gadus Latvijā darbojas projekts “Babybox” – vieta bērna dzīvībai. Tā laikā izveidotas astoņas glābējsilītes – vietas, kur vecāki anonīmi var atstāt savu jaundzimušo adoptcijai. “Kādreiz man likās, ka tikai psihiski slim cilvēks var atteikties no sava bērna, taču šo gadu laikā savu viedokli esmu mainījis diezgan kardināli. Stāsti ir ļoti dažādi, un daudzi no tiem – vairāk nekā saprotami,” stāsta projekta vadītāja Laura Zvirbule.

Pirmā glābējsilīte Latvijā tika atklāta 2009. gada 8. septembrī Rīgā, taču darbs pie šī projekta sācies vēl trīs gadus iepriekš. “2006. gads Latvijai bija diezgan traģisks – viena gada laikā bija atrasti vienpadsmit miruši zīdaiņi. Sapratām, ka kaut kas ir jādara, lai glābtu šo bērnu dzīvību,” atceras L. Zvirbule. Jau pēc trīsarpus mēnešiem silīte sevi attaisnojusi – tajā nonācis pirmais puisēns. “Projekts būtu izdevies, pat ja būtu izglābta tikai viena bērna dzīvība. Taču uz šo brīdi izglābti ir jau 43,” apgalvo projekta vadītāja, piebil-

stot, ka liels ieguvums ir arī to gadījumu skaits samazinājums, kad zīdaiņi tiek atrasti miruši atkritumu konteinerā, mežā vai citās mazam bērnam tik baidmās vietās. Visā glābējsilīšu darbības laikā atrasti vienpadsmit miruši mazuli. “Protams, gribētos, lai nebūtu neviena. Gribētos, lai katram bērnam varētu palikt apakšā glābšanas tīklu,” uzsver L. Zvirbule.

Lai gan arī pēc dzemdībām mātei ir iespēja atteikties no bērna jau dzemdību namā, glābējsilītes projekta vadītāja uzskata, ka tas vecākiem ir grūtāk.

Sākotnējā iecere bijusi Latvijā izvietot piecas glābējsilītes – pa vienai katrā reģionā, taču vēl trīs pašvaldības pašas izrādījušas iniciatīvu izveidot sādu vietu.
Foto – Egons Ziverts

“Glābējsilīte ir atbildīga atteikšanās no bērna – mazulis nonāk slimnīcā, mediķu rokās, drošā vidē,” norāda L. Zvirbule. Tāpat silīte ievietotajiem bērniem ir ievērojami atvieglots adoptācijas process – jau dažas dienas pēc izņemšanas no silītes viņš var nonākt jaunajā ģimenē. Sākotnēji mediķi novērtē bērna veselības stāvokli, kā arī konstatē, vai zīdaiņim nav darīts pāri. Nākamo trīs dienu laikā policija pārbauda, vai bērns nav pazudis, nozagts. Ja nekas no tā neapstiprinās, mazulis kļūst brīvs tūlītējai adoptcijai, un no slimnīcas viņu jau paņem jaunā

ģimene. L. Zvirbule pastāsta, ka visi līdz šim glābējsilīte atstātie bērniņi ir atraduši jaunas mājas. Vēl jo labāk – visi no viņiem ir palikuši Latvijā.

Tomēr neviņus ir jādomā par iemesliem, kas vecākus pamudinājuši savu nupat dzimušo bērniņu atdot citu vecāku rokās. “Lielu daļu gadījumu zinu, jo šie cilvēki man personīgi zvana. Tāpat ir arī anonīmas vēstules e-pastā,” stāsta L. Zvirbule. Vairākas mammas no saviem bērniņiem atteikušas nedziedināmas slimības dēļ. “Sievietei ir krūts vēzis agresīvā stadijā, un ārsts pateicis, ka viņas dzīves ilgums

būs vēl seši mēneši. Viņa nolēmj, ka labāk savu bērniņu atstāt, lai viņš uzreiz nonāk ģimenē, nevis pēc tam bērnunamā, kur viņu, dievs vien zina, kad paņems,” piemēru min glābējsilītes projekta vadītāja. Vairāki atstātie bērni bijuši izvarošanas rezultāts, kad mātes nav spējušas psiholoģiski ar to sadzīvot. Viens gadījums bijis, kad māte bērniņu atstājusi pēcdzemdību depresijas iespaidā. “Kad viņa saprata, ko izdarījusi, vērsās bāriņtiesā un savu bērniņu diennaktis laikā dabūja atpakaļ,” skaidro L. Zvirbule, minot, ka tā gan gadoties reti, lielākoties bioloģiskie vecāki pēc bērniņa vairs neierodas.

Pie katras glābējsilītes izvietoti tālruna numuri, ja vecāki vēlē svārstās pieņemt smago lēmumu. Liepājā cilvēks, kas vēl šaubās par bērna ievietošanu glābējsilīte, gatavs uzklaut psihoterapeits, ginekologs Armands Treimanis. Viņš pastāsta, ka visu šo gadu laikā saņēmis tikai vienu zvanu. “Mūsu aktīvas darbības rezultātā bērniņš palika ģimenē. Cilvēkam bija emocionālas problēmas, taču ātri reaģējām un iznākums bija labs,” atceras A. Treimanis. Viņš pozitīvi vērtē šādu alternatīvu – pakonsultēties ar kādu, nevis pieņemt lēmumu pašam.

Sindija Kļava

UZZIŅAI

Glābējsilītes Latvijā atstātie bērniņi

Bērnu klīniskā universitātes slimnīca	26	(14 meitenītes, 12 puisīši)
Jelgavas pilsētas slimnīca	4	(3 meitenītes, 1 puisītis)
Daugavpils Reģionālā slimnīca	3	(2 meitenītes, 1 puisītis)
Rēzeknes slimnīca	3	(1 meitenīte, 2 puisīši)
Madonas slimnīca	2	(1 meitenīte, 1 puisītis)
Liepājas Reģionālā slimnīca	2	(2 meitenītes)
Vidzemes slimnīca	2	(1 meitenīte, 1 puisītis)
Ziemeļkurzemes Reģionālā slimnīca	1	(1 puisītis)

